

Toskové a Gegové v Albánii a jejich pohled na Albánce v okolních státech

Petr Müller

Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha-Suchdol
Email: petrmuller7@seznam.cz

Abstract

This paper aims to examine ethnic identity of Albanians both inside and outside of Albania. This paper is based on field research and qualitative research conducted in Albania and Kosovo. The paper follows several basic ethnic differentiation characters and their relevance in the construction of ethnic identities selected groups living in Albania and Kosovo. The work is focused on the question of language, religion, historical memory, politics, ethnic stereotypes and perceptions of ethnic itself.

Keywords

Tosks, Ghegs, Albanians, Kosovo, Kosovian Albanians, ethnicity, identity, Great Albanian, nationalism

Klíčová slova

Toskové, Gegové, Albánci, Kosovo, kosovští Albánci, etnicita, identita, Velká Albánie, nacionalismus

Úvod

Albánská republika je středomořský stát na Balkánském poloostrově, ve kterém žijí necelé tři miliony obyvatel. Většinu tvoří Albánci, kteří se dělí na Tosky a Gegy. Toskové se vyskytují na jihu Albánie, Gegové na severu. Z náboženského hlediska jsou Toskové většinou muslimové (80 %), z toho asi 2 % beктаšové, zbytek tvoří ortodoxní křesťané 20 %. Gegové jsou z 69 % muslimové sunnitě a 10-30 % tvoří katolíci⁴¹.

Albánská menšina (v Kosovu se jedná o většinu) bývá v zemích sousedících s Albánií často vnímána jako „problém“. Nedávný konflikt v Kosovu patří mezi nejhorší etnické konflikty, jaké Evropa zažila v posledních desetiletích. Slovanští obyvatelé zemí sousedících s Albánií se často obávají toho, že se zde Albánská menšina bude pokoušet získat určitou autonomii, což se skutečně děje a poté se budou snažit připojit k Albánské republice, což je

⁴¹ BOTIMI, Drejtor a Ines NURJA. *Censusi i popullsisë dhe banesave 2011* [online]. © INSTAT 2012 cit. 2015-03-20. Dostupné z: http://www.instat.gov.al/media/178070/rezultatet_kryesore_t_censusit_t_popullsis_dhe_banesave_2011_n_shqip_ri.pdf

jen spekulace, která se zakládá na tvrzení, že Albánci v Albánii a Albánci vně Albánie stále tvoří jeden národ. Jedním z cílů tohoto příspěvku je zjistit, zda skutečně Albánci v Albánii a Kosovští Albánci v Kosovu tvoří jeden národ a především se zabývá etnicitou, konkrétním rozdělením Albánců na Tosky a Gegy, což je téma, na které jsou mezi odborníky rozdílné názory.

Někteří autoři tvrdí, že se jedná o západní konstrukt a že je to nepřiměřená redukce rozmanitosti Albánie, jiní tvrdí, že albánská společnost je skutečně rozdělená na tyto dvě etnika. Proto je třeba se tímto tématem zabývat, podrobit ho výzkumu a zjistit jaké jsou prvky etnické identity Albánců a zda skutečně tvoří Albánci jeden národ a jednu etnickou skupinu. A pokud ano, má tento národ iredentistické tendence, tedy chce spojit všechna území obývaná Albánci do jednoho státu, nebo se jedná jen o hrstku extrémistických nacionalistů, jejichž postoj je v rozporu s cítěním obyčejných Albánců. Dalším důvodem proč se zabývat Albánci je, že v této zemi spolu bez problémů vychází katoličtí křesťané, pravoslavní křesťané i muslimové, a v tom by se mohla stát vzorem pro celý svět.

Druhou oblastí, v které byl proveden terénní výzkum, je Kosovo. Výzkum se týkal kosovských Albánců, kteří zde tvoří 90 % obyvatel, ačkoliv toto území z historického hlediska patří Srbům. Zde se také odehrála nejslavnější bitva srbské historie. V poslední době se na tomto území střetávaly zájmy kosovských Albánců, kteří zde chtěli vyhlásit samostatný stát, což v roce 2008 i učinili a zájem Srbů, kteří stáli o zachování Kosova jako integrální součásti Srbska. Díky tomuto etnickému konfliktu, který je v myslích obyvatel stále živý, jsou na území Kosova stále přítomny jednotky KFOR, které zde dohlíží na bezpečnost. Na území Kosova se v posledních desetiletích neustále střídají období, kdy srbské etnikum utlačuje Kosovské Albánce a období, kdy albánská většina utlačuje srbskou menšinu za pomoci ozbrojených jednotek Kosovské osvobozené armády (UCK), kteří jsou zde stále považováni za hrdiny. Politická elita Kosova vždy odmítala, že by se snažila území Kosova spojit s Albánií.

Cílem terénního výzkumu bylo zmapovat, zda se Albánci a kosovští Albánci rozlišují na Tosky a Gegy i v současnosti a podle čeho tak činí nebo jestli se cítí jako jeden národ Albánců. Tento příspěvek vychází z terénního výzkumu v Albánii a Kosovu uskutečněném v září 2014 a červenci 2015, kdy byly provedeny polostrukturované rozhovory s respondenty. Práce se zabývá i historickými událostmi, které ovlivnily vnímání etnické příslušnosti Albánců, jak v Albánii, tak i v Kosovu. Identifikuje vliv režimu Envera Hodži na etnicitu Albánců, především jeho snahu o etnickou jednotnost Albánců. Jsou zde vysvětleny

historické události v dějinách Albánie, v souvislosti s vnímáním etnické příslušnosti jejich obyvatel.

Cílem příspěvku je především odpovědět na hlavní výzkumnou otázku:

- Jak se liší etnická identita Albánců v Albánii a Kosovu?

K zodpovězení hlavní výzkumné otázky a lepšímu porozumění tématu bude docíleno pomocí dalších podotázek, kterými jsou:

- Rozlišují se Albánci na Tosky a Gegy, a podle čeho tak činí?
- Interpretace historických událostí v souvislosti s vnímáním etnické příslušnosti jejich obyvatel.
- Identifikovat vliv režimu Envera Hodži na albánskou mentalitu, jazyk a etnickou příslušnost obyvatel.
- Mají Albánci a kosovští Albánci zájem o vytvoření Velké Albánie?

Literární rešerše

Existencí dvou hlavních etnických skupin v Albánii se ve svém článku „Do Ghegs and Tosks exists? The north/south division in Albania and its interpretations“ zabývá francouzský spisovatel a člen Institut d'Ethnologie Méditerranéenne et Comparative Gilles de Rapper⁴². De Rapper tvrdí, že rozdělení Albánců na Tosky (na jihu) a Gegy (na severu) je konstruktem západní literatury. Rozdíly především v jazyce, ale i v dalších oblastech jako je oblékání nebo sociální uspořádání, mezi severem a jihem jistě existují. De Rapper však upřednostňuje rozdělení obyvatel podle náboženství – tedy na muslimy a na křesťany. Kritizuje snižování rozmanitosti země redukcí na dva regiony.

De Rapper by Albánii rozdělil do čtyř širokých kategorií: řeč, osídlení, potraviny, morální vlastnosti. Toskický dialekt se stal základem pro národní (literární) jazyk, ale nebyl dokázán nedostatek vzájemného porozumění. Rozdíly v osídlení existují mezi typem vesnic v horách na severu, kde není žádný velký společenský život a na jihu, kde mají vesnice městský charakter. V horách na jihu jsou hrdí na svůj městský charakter vesnic. Lidé z jihu kritizují potraviny ze severu pro nedostatek rozmanitosti. Jídlo na severu jim připadá chudé a jednoduché a mají k němu odpor kvůli nedostatku hygieny. Ve skutečnosti však tyto rozdíly nejsou charakteristické pro celý sever, nebo celý jih, nýbrž pro určitou malou oblast.

⁴² DE RAPPER, Gilles. Do Ghegs and Tosks exists? The north/south division in Albania and its interpretations. *Espace-Populations-Societes*. Issue 3, 2004, s. 625–640.

Rozdíly v morálních vlastnostech jsou podle Rappera⁴³ způsobeny hlavně náboženskou příslušností, ale Gegové na severu v horách mají zvláštní postavení, protože mají odlišné morální hodnoty a z jejich zvykového práva *kanún* mají ostatní Albánci obavy. Jejich tradiční pohostinnost považují za přehnanou a pobuřující a jejich životní styl jim připadá příliš svazující a ztuhlý, ve kterém by se necítili dobře hlavně kvůli sociálním konvencím. Lidé z hor jim také připadají drsnější a hrubší, kdežto sebe považují za měkčí a kultivovanější.

Metodologie

Příspěvek vychází z kvalitativního výzkumu, zvláště pak z terénního výzkumu uskutečněného v září 2014 v Albánii a v červenci 2015 v Kosovu. Kvalitativní metody⁴⁴ a techniky sběru dat jsou v antropologickém bádání upřednostňovány, jelikož nám umožňují zkoumaný fenomén pochopit více do hloubky, k dané problematice přistupují komplexně, neseparují dílčí element reality, ale zkoumají je v jejich kontextu a v přirozeném prostředí. Dalším důvodem pro volbu kvalitativního přístupu k výzkumu je fakt, že výzkumné otázky nejsou kvantitativního charakteru, nýbrž kvalitativního.

Díky kvalitativnímu přístupu⁴⁵ lze porozumět podstatě problému, pomáhá nám pochopit běžný život lidí v jejich podmínkách – z jejich pohledu a v jejich interpretaci. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je, že jeho výsledky nelze generalizovat na celou společnost. Při kvalitativním výzkumu je rovněž nutno rezignovat na reprezentativnost, to znamená, že výzkumný vzorek neodpovídá strukturou skutečné struktury daného národa a rovněž je nutno rezignovat na validitu výzkumu, což je statistická míra spolehlivosti výzkumu.

Klíčovou metodou použitou při výzkumu je dotazování. V práci bylo využito polostrukturovaných rozhovorů. Tato forma rozhovorů má předem připravené tematické okruhy, které chce během rozhovoru projít, ale otázky se přizpůsobují předchozím odpovědím, pokládají se vysvětlující a doplňující otázky, podle toho jakým směrem se odpovědi dotazovaného odvíjejí. Pro tuto práci byly rozhovory s Albánci vedeny v angličtině, což mohlo z jedné či druhé strany vést k jistým nedorozuměním nebo vzájemným nepochopením. Dalším problémem byla snaha se vyvarovat sugestivním otázkám, což bylo vzhledem k výzkumné otázce dosti problematické a při žádném rozhovoru nebyl respondent

⁴³ DE RAPPER, Gilles. Religion in Post-Communist Albania: Muslims, Christians and the Idea of 'Culture' in Devoll, Southern Albania. *Anthropological notebooks*. 2008, 14 (2), 31.

⁴⁴ *Podrobněji ke kvalitativnímu výzkumu* [online]. Hospodářská a kulturní studia PEF ČZU © 2015 [cit. 25. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/podrobneji_ke_kvalitativnimu_vyzkumu

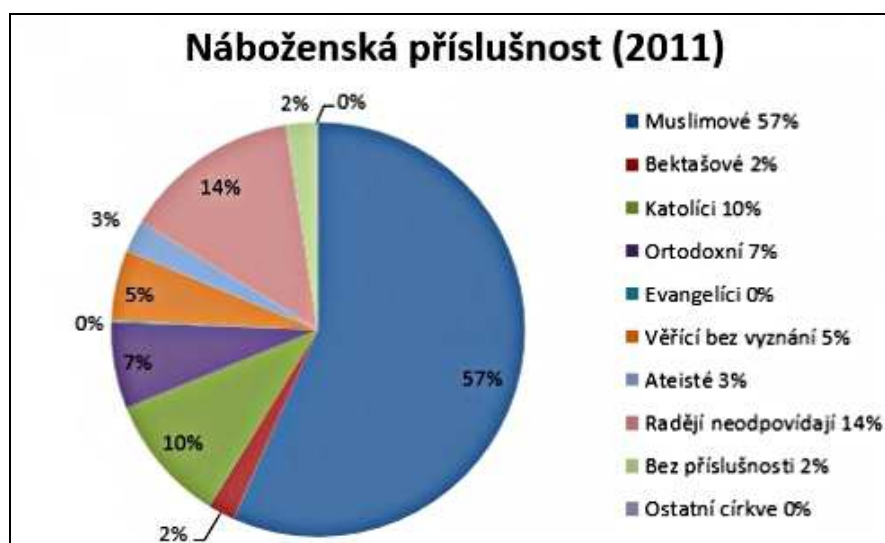
⁴⁵ *Ibidem*.

první, kdo by použil termín Tosk nebo Geg. Dalším problémem rozhovorů také může být snaha daného etnika o „vylepšení sama sebe a shození druhé strany.“

V Albánii byly často informace získávány od průvodců v (především etnografických) muzeích. Výzkum musel být zaměřen na osoby mluvící anglicky, což byla nejčastěji mladá generace lidí, což je další faktor ovlivňující reprezentativnost zkoumaného vzorku osob.

Náboženství v Albánii

Albánští obyvatelé jsou v náboženské oblasti velmi tolerantní, je to pravděpodobně i historickým vývojem země a také častým střídáním náboženství. Před příchodem Turků bylo v zemi nejrozšířenější křesťanství, avšak obsazení země mělo svůj dopad i v otázce víry. Proto je zde od 15. století nejrozšířenější islám, ke kterému se hlásí dle různých statistik okolo 55–70 % obyvatel a řadí se spíše k sunnitské větvi. Dále jsou v zemi zastoupeni katolíci a pravoslavní. Zvláštností je, že v době vlády Envera Hodži byla Albánie vyhlášena prvním ateistickým státem. Dále je také v Albánii známý beктаšismus, což je liberálnější forma islámu.

Obrázek 1. Náboženská příslušnost Albánců

Zdroj: vlastní zpracování podle Censusi i popullsisë dhe banesave 2011 (sčítání obyvatel a domů v Albánii v roce 2011)

V grafu jsou zvlášť uvedeni muslimští beктаšové.

V grafu jsou zvlášť vyčleněni ateisté a lidé bez vyznání, protože mezi těmito skupinami existuje rozdíl. Ateisté jsou lidé, kteří věří v neexistenci Boha a popírají ho, v Albánii až 3 % obyvatel. Zatímco lidé bez vyznání jsou tací, kteří se o náboženství a víru nezajímají, Boží existenci či neexistenci nepopírají. Věřící lidé bez vyznání jsou tedy lidé, kteří věří v existenci něčeho nadpozemského (síly dobra apod.), ne však v Boha. Takových najdeme v Albánii až 5 %.

Terénní výzkum skutečně potvrdil, že na severu Albánie se skutečně vyskytuje více katolické křesťanství a na jihu více islám a pravoslavné křesťanství, ale přesto náboženství není prvek kultury, který by bezpečně dokládal rozdělení země na gegskou a toskickou část. Jednak proto, že přístup Albánců k náboženské víře je velice chladný, všichni naši respondenti sice vyznávali nějakou náboženskou víru, ale její praktikování, například navštěvování kostela či mešit, bylo spíše výjimkou. Ale hlavně proto, že v historii se nikdy albánský národ nábožensky nevymezoval, spojoval lidi různých náboženských vyznání a etnická identita zde byla na náboženství nezávislá.

Z terénního výzkumu bylo zjištěno, že lidé v Albánii přejímají náboženství po svých rodičích a většina z nich se řadí spíše k pasivním věřícím. Náboženská tolerance je zde silně patrná i při procházení městem. Vedle sebe tu stojí mešity a kostely. Náboženské stavby vlastní stát a velmi pečlivě se o ně většinou stará. V roce 1998 zde byla ústavou zaručena náboženská svoboda.

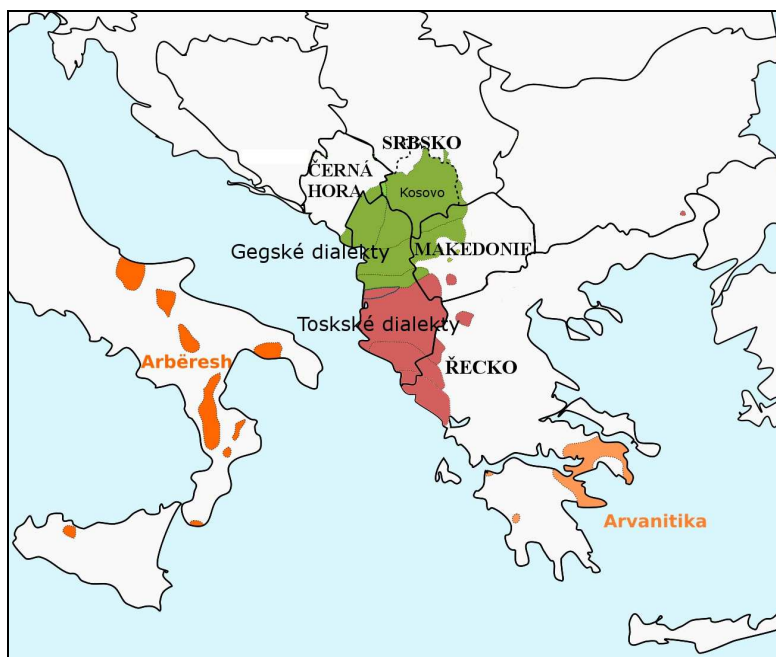
V Kosovu, kde žijí Gegové, bylo zjištěno, že všichni respondenti byli muslimové. Pravidelné navštěvování mešit tady je výrazně častějším jevem než v Albánii, ale většina respondentů si nemyslí, že by náboženská víra rozdělovala či sjednocovala Albánce. V Kosovu má náboženská příslušnost zásadní význam ve smyslu rozdělení země na území obývané Srby a na území obývané Albánci. V tomto případě jsou náboženské stavby jakožto symbol Srbů nenáviděny kosovskými Albánci, což dokazují vypálené pravoslavné kostely ve městě Prizrenu, nebo opakované útoky Kosovských Albánců na srbské kláštery na území Kosova, které dnes hlídají jednotky KFOR, nebo bezpečnostní agentury.

Jazyk

V Albánii a Kosovu je úředním jazykem albánština, která se píše latinkou. Albánsky se hovoří i v oblastech, kde se vyskytují albánské komunity (Makedonie, Černá Hora, Řecko...) Pokud Albánci hovoří cizím jazykem, pak je to hlavně italština, anglicky se cizinci dorozumí zejména s mladými lidmi ve městech, ale rozhodně není pravidlem, že by každý mladý Albánec mluvil anglicky, najít někoho v Albánii, kdo by byl ochoten vést rozhovor anglicky, byl velký problém, často se ani nedalo určit, zda je to pro jazykovou nevybavenost, nebo spíše pro nechuť bavit se s někým cizím.

Výrazně odlišná byla situace v Kosovu, kde byla mladá generace velice dobře jazykově vybavená a k cizincům velice otevřená. Problém zde vyvstal až v situaci, kdy řeč přešla k jádru výzkumu, respondentům se výzkumy ohledně jejich etnického cítění příliš nezamlouvaly a často než odpověděli, prohodili několik albánských slov a při vyslovení

konceptu Velké Albánie a jejich názoru na tento koncept přecházeli mladí respondenti do plynulé albánštiny a až po několika minutách byli schopni něco k tomuto tématu říci i v angličtině.

Obrázek 2. Jazykové rozdělení Albánie a blízkých území

Albánština má dva základní dialekty, gegský a toskický. Hranici mezi oběma dialekty tvoří řeka Shkumbin. Na sever od této řeky se hovoří gegským dialektem a na jih od ní toskickým. Původně katoličtí Gegové nikdy nebyli plně poturečtění. Původně pravoslavní Toskové více podlehli tureckému vlivu a mnozí konvertovali k islámu. Rozdíly v hlavních dialektech nejen v Albánii, ale také v Kosovu, se zabývají Sylvia Moosmüllerová a Theodor Granser⁴⁶. Spisovná albánština je poměrně nový jazyk, nynější kodifikovaná forma byla vyhlášena roku 1972. I když se spisovná albánština zakládá na obou dialektech, převažuje toskický (albánský nejvyšší představitel Enver Hodža byl Tosk). Zajímavostí je, že po roce 1908, kdy se pracovalo na standardizaci albánštiny, byl za základ vzat gegský dialekt.

Albánie ovšem dnes není jazykově jednotná, o čemž svědčí i fakt, že při překladu Nového Zákona (Dhjata e Re) a větší části Starého Zákona (Dhjata e Vjetër) Kostandin Kristoforidhi, rodák z Elbasanu, překládal do obou variant albánštiny, jak jemu vlastní toskické, tak do gegské.⁴⁷ Italské, řecké a bulharské menšiny Albánců hovoří variantami toskického dialektu. Kosovo vzhledem ke své zeměpisné poloze spadá do areálu gegského dialektu. Kosovská varianta má samozřejmě svá specifika, hlavně ve slovní zásobě.

⁴⁶ MOOSMÜLLER, Sylvia a Theodor GRANSER. The spread of Standard Albanian: An illustration based on an analysis of vowels. *Language Variation and Change*. 2006, 18(02).

⁴⁷ SUROVČÁK, Martin. *Základy albanistiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 183 s. ISBN 978-80-210-6587-1

Politika

Od roku 1998 je Albánie parlamentární republikou. I když jsou Albánci velmi tolerantní, co se týče náboženského vyznání či etnické příslušnosti, tak terénní výzkum ukázal, že politika je to, co je rozděluje. Dle rozhovorů se k demokratům řadí většinou Gegové a Toskové se přiklání spíše k socialistům. To by podporovalo teorii, že albánská společnost je skutečně rozdělená v politické rovině, která kopíruje rovinu etnickou, jenže všichni respondenti v Albánii, kteří byli ochotni o politice hovořit, rovněž řekli, že se tyto rozdíly značně stírají a někteří respondenti dokonce uvedli, že při posledních volbách se tento rozměr ztratil úplně. Jeden z respondentů (Tosk) to popsal takto: „*Dřív platilo, že Gegové volili demokraty a Toskové liberály, ale při posledních volbách ve Skadaru, tradiční baště demokratické strany, to dopadlo půl napůl.*“ Pro výzkum není rozhodující, zda to tak skutečně bylo, podstatné je, že v myslích našich respondentů se už politika nedá považovat za oblast, kde se dá mluvit o rozdělení populace mezi dvě odlišná etnika, nýbrž právě naopak.

Respondenti potvrdili, že politika se v Albánii řeší pořád. Pokud je někdo demokrat, a k moci se dostanou socialisté, je zde velká pravděpodobnost, že přijde o práci (jedná se i o nižší pozice, jako je např. uklízečka). V době, kdy se konají volby, se do Albánie nedoporučuje cestovat, bývá zde napjatá atmosféra a málokdy se tato událost obejde bez obětí na lidských životech.

Od ledna 2003 je Albánie zařazena mezi potencionální kandidáty do Evropské unie. Mnoho Albánců doufá, že vstup do EU by jim mohl pomoci v rozvoji jejich území, Albánie se totiž dodnes řadí mezi nejvíce zaostalé země Evropy. Mezi obyčejnými lidmi je zde velká vůle vstoupit do Evropské unie. Toho jsou si vědomy i politické strany a u jednoho respondenta jsme se dokonce setkali s názorem, že politické strany sice naoko dělají, že chtějí vstoupit do Evropské unie, ale ve skutečnosti pro to nic nedělají, protože se bojí, že už by nebylo tak jednoduché využívat funkci ve státní správě k vlastnímu obohacení.

Nejkontroverznějším politickým tématem spjatým s albánským národem je koncept tzv. Velké Albánie. Jedná se o území, které v průběhu historie osídlovali Albánci mimo jiné i v době komunismu, kdy tam prchali před chudobou. Zahrnuje celé Kosovo, jižní část Černé Hory, část Srbska a Makedonie a také severozápad Řecka. Jedná se o nacionalistickou ideu, kterou mnoho lidí ji považuje za otázku historie, ale naleznou se i lidé, kteří v ní věří dodnes. Žádný z respondentů v Albánii nestál o znovunastolení Velké Albánie. Albánci, kteří žijí za hranicemi Albánské republiky, jsou Albánci v Albánii vnímáni jako cizinci. Rovněž tak většina Kosovských Albánců vnímá Albánce v Albánii jako cizince.

Během éry Envera Hodži bylo dělení na Tosky a Gegy zakázáno. Sám Hodža byl Tosk a Toskové tak měli lepší sociální pozici než Gegové. Enver Hodža usiloval o jednotnost albánského národa a jeho vyhlášení Albánie jako první ateistické země na světě rovněž souviselo se snahou, aby Albánii náboženství nerozdělovalo.

Obrázek 3. Vývoj hranic Albánie za 2. světové války

Převzato z: <http://bit.ly/2eGpmz6>

Etnické stereotypy

Terénní výzkum v Kosovu odhalil, že Kosovští Albánci mají velice dobré vztahy s Albánci v Albánii, ale mají vůči nim také zažitě některé kulturní stereotypy – například, že jsou tito Albánci více uzavření, protože žili pod hrůzovládou Envera Hodži. Termín Tosk a Geg tu většina obyvatel zná, vědí, že existují dva dialekty albánštiny. Kosovští Albánci mluví gegským dialektem, tudíž jsou Gegové, ale Albánci to rozhodně nerozděluje a ani nevědí, že by s tím mohli být spjaté nějaké kulturní rozdíly. Podle kosovských Albánců jsou oni jeden národ a obyvatelé Albánie jsou také jeden národ a kdo je Tosk a kdo je Geg nehraje roli.

Pestřejší názory zaznívaly při výzkumu v Albánii. Zde existovaly tři stereotypní názory na každé subetnikum. Gegové i Toskové viděli sami sebe lépe. Může to být způsobeno mj. tím, že se Toskové z jihu a Gegové ze severu příliš nesetkávají, protože každá skupina

žije v jiné části Albánie a naši respondenti sami přiznali, že do opačné části Albánie necestují. Nejvíce kulturních stereotypů koluje o obyvatelích ze severních hor, protože tam obyvatelé z měst nejezdí vůbec. Ze zjištěných informací lze vyvodit závěr, že Gegové sami sebe považují za upřímnější, přímočařejší, hrdější a drsnější, naopak Tosky považují za úlisnější, pragmatičtější, jejich chování se dá popsat rčením „kam vítr, tam plášt“. Gegové Toskům méně důvěřují a báli by se jim sdělovat osobní informace, protože si myslí, že Toskové by byli schopni toho zneužít. Tudíž je pro ně citově sblížování s Tosky vzácné, ale ne nemožné.

Toskové naproti tomu vnímají Gegy jako hrubé, neurvalé a chudé, rovněž jsou přesvědčeni, že na severu stále praktikují krevní mstu a jejich kultura se jim nelíbí, nikdy by nedovolili, aby si jejich dcera vzala za muže Gega. Sami sebe vnímají Toskové jako otevřenější, vlídnější a zdvořilejší. V centrální části Albánie existují tzv. *middle people* (lidé ze střední Albánie), kteří rovněž znají rozdělení populace na Tosky a Gegy a kdo kam patří, odvozují po rodičích, ale považují je za bezvýznamné. Ve střední části Albánie je populace promíchána, to kdo přišel ze severu a kdo z jihu není poznat, ani životní styl není v ničem odlišný. Některé zažitě stereotypy mezi Tosky a Gegy i lidé ze středu Albánie rovněž znají. Například Toskové mají menší rodiny, kdežto Gegové mají velké rodiny. Toskové volí socialisty a Gegové demokraty. Popis jednotlivých subetnik od lidí ze střední části Albánie není citově zabarvený a je vidět, že žádnému subetniku nestrání. Problémy mezi Tosky a Gegy dnes už nejsou, prý je to v zásadě záležitost hrstky zástupců starší generace. „Middle people“ o Albánii tvrdí, že každý kraj tu má svou kulturu, nelze rozhodně tvrdit, že by se Albánie skládala ze dvou kultur gegské a toskické.

Zajímavým fenoménem, na kterém lze vysledovat, zda je národ kulturně homogenní, je názor jejich příslušníků na svatby mezi zkoumanými skupinami. Kosovští Albánci uvedli, že problémem může být různé náboženské vyznání, všichni se shodli, že osobně neznají žádný křesťansko-muslimský sňatek a příslušníci starší generace to vnímají jako problematické, někteří dokonce za nemožné.

Všichni naši respondenti v Kosovu byli muslimové, velice zajímavou informací bylo, že jeden z respondentů uvedl, že zná albánsko-srbskou rodinu, kde se tedy jednalo o sňatek pravoslavně-katolický. V náboženské oblasti mladí lidé žádný problém nevidí, lidé odlišných náboženství tu vychází dobře a i sňatek dvou lidí odlišného náboženského vyznání je možný. Rozlišení na Tosky a Gegy v Kosovu relevantní není.

V Albánii se velice lišil pohled mladé generace od té starší – mladí lidé nevidí žádný problém ve sňatcích mezi Tosky a Gegy. U Gegů je nutné, aby takový sňatek schválila rodina, jinak to možné není. Starší generaci u Tosků by se nezamlouval vztah jejich dcery s Gegem,

ale především těch, kteří jsou z hor, obyvatelstvo v okolí Skadaru je považováno Tosky za vzdělané, pravděpodobně i proto, že se tu nachází vysoká škola. Na druhou stranu je třeba říct, že šance, že by taková situace skutečně nastala, je velice nepravděpodobná, protože Gegové z hor na severu se neseťkávají s Tosky na jihu Albánie, tudíž taková otázka se musela všem Toskům zdát velice teoretická a těžko představitelná.

Zde je patrná odlišnost mezi vnímáním sňatků starší a mladší generace. V Kosovu je sňatek dvou lidí odlišného náboženského vyznání považován za problém, stejně tak vnímá starší generace Albánců problém v manželství dvou odlišných etnických příslušníků jednoho národa. Mladá generace v Kosovu i v Albánii vnímá sňatky lidí odlišného náboženství i etnické příslušnosti za přijatelné. Obě generace se v Albánii shodují na tom, že odlišné náboženství není překážkou při sňatku.

Interpretace výzkumu

Kosovští Albánci

Na základě terénního výzkumu můžeme konstatovat, že kosovští Albánci tvoří jeden samostatný národ. Mají velice blízko k Albáncům v Albánii, ale nevnímají je jako příslušníky stejného národa. Žijí ve své zemi a tou je Kosovo. Zde rozdělení na Tosky a Gegy nehraje žádnou roli, je to dáno také tím, že zdejší obyvatelé s obyvateli jižní části Albánie Tosky, nepřichází do styku a pro vnímání etnicity je klíčové, aby dvě většinou kulturně odlišné skupiny přicházeli do kontaktu a této odlišnosti si byli vědomi a tato odlišnost by byla zároveň příčinou pocitu sounáležitosti se svou skupinou.

Kosovští Albánci jsou příkladem národnosti, která je úzce spjata se vznikem státu. Politika a žití v různých státech byly uváděny jako hlavní atributy, které rozlišují kosovské Albánce od Albánců. V Kosovu nelze přehlédnout časté albánské vlajky a jiné projevy sympatie k Albánii, bohužel je toto téma v této zemi velkým tabu. Někteří mladí studenti jsou ochotni přiznat, že stát, který by spojoval všechny Albánce, by mohl být dobrý, ale nemyslí si, že se to uskuteční. Existuje prý příliš mnoho názorů na to, jak by takový stát měl fungovat a nikdy se neshodnou. Kosovští Albánci žili od Albánců v Albánii oddělení neprostupnou hranicí od konce 2. světové války a od té doby nikdy nežili ve společném státě, a to je klíčový důvod, proč se Albánci v Albánii s kosovskými Albánci nevnímají jako jeden národ.

Výzkum nepotvrdil, že by se Albánci snažili vytvořit Velkou Albánii. K tomu přispívá i fakt, že albánské etnikum v minulosti nikdy nežilo jako jedna samostatná politická jednotka, s výjimkou 2. světové války. I v historii se vyskytovaly problémy ohledně jednotného postoje

k uskutečnění nároku na iredentismus. Při odbojích proti Osmanské říši obvykle jednotlivé bouřící se kraje sledovaly své lokální zájmy, než že by vyvíjely snahu o vytvoření albánského státu. Celý vznik Albánské republiky byl spíše určován vnějšími vlivy, kdy se v určitou dobu spojily zájmy Osmanské říše a Albánců před rozpínavostí balkánských pravoslavných států. Zároveň si byli Albánci vědomi útlaku ze strany Osmanů, a tak nepatřili ani k jedné straně. Viděli nepřekonatelnou odlišnost vůči všem okolo, a to je spojovalo navzdory existenci velkých regionálních rozdílů na albánském území. Vyhlášení nezávislosti Albánie se odehrává v době balkánských válek, kdy se chystaly sousední pravoslavné státy zcela vytlačit Osmanskou říši z Balkánu, což by znamenalo konec albánských nacionálních snah. Vznik albánského státu zde silně zapůsobil jako národotvorný impulz a Albánce skutečně sjednotil pod ideou nacionalismu. V současnosti, kdy v Kosovu tvoří Kosovští Albánci drtivou většinu obyvatelstva a žádné hrozby od vnějšího nepřítelů nehrozí, nemá většina z nich ani potřebu se pojit s Albánií.

Vliv na rozdělení Albánců na kosovské a albánské měl i režim Envera Hodži, který tím, že znemožnil Albáncům cestovat, oddělil tyto dva národy na několik desetiletí od sebe. U otázky na sjednocení Albánců v jedné zemi rovněž hrálo roli, že kosovští Albánci při návštěvě Albánie po pádu diktátorských režimů viděli, že se mají Albánci v Albánii hůře než oni. Někteří respondenti dokonce uvedli, že se jim Albánci v Albánii zdáli svým chováním odlišní, protože byli ustrašení, opatrní a chladní.

Albánci v Albánii

Albánci jsou nepochybně rozděleni na dvě etnika. Navzdory tomu, že existují regionální rozdíly v celé zemi, jak uvedl ve svém článku De Rapper⁴⁸, tak terénní výzkum především potvrdil, že v myslích všech Albánců obývajících Albánii je zakořeněná představa odlišnosti od Albánců žijících na opačném konci země. Lidé ze střední části země, kde se setkává, jak populace Tosků, tak populace Gegů, to už tak nevidí, protože zde už všichni lidé vedou městský způsob života, kde už není prostor pro dodržování zvykového práva kanúnu. A nelze na základě toho, odkud ten člověk pochází usuzovat nějaké vlastnosti typické pro danou etnickou skupinu. Ale i tito lidé si pamatují, co se říká o lidech ze severských hor, kde pořád platí krevní msta a tito lidé jsou drsní a odlišní.

Jak z historie, tak i z výpovědí starší generace respondentů terénního výzkumu plyne, že Enver Hodža vyvíjel velké úsilí, aby se Albánie stala jedním národem a sám si tedy musel být vědom, že Albánie je rozdělena na dvě etnika – Tosky a Gegy. Z toho plyne, že

⁴⁸ DE RAPPER, Gilles. Do Ghegs and Tosks exists? The north/south division in Albania and its interpretations. *Espace-Populations-Societes*. Issue 3, 2004, s. 625–640.

dříve bylo rozdělení Albánců mezi Tosky a Gegy výraznější než dnes. Nepochybně k tomu přispěl jak Enver Hodža s politikou nuceného přesídlování obyvatel, za účelem promísení obyvatel, tak i moderní způsob života, kdy se Gegové stěhují do měst. Ve městech už nedodržují zvykové právo a žijí stejným způsobem života jako ostatní, i když na severu Albánie nám respondenti sdělili, že i když se odstěhují do měst, tak pořád má rodina velký význam, například při smíšeném sňatku, což znamená sňatek Toska a Gega, rozhoduje rodina, zda takový sňatek povolí. Mnoho lidí ve střední části Albánie už ani neví, zda jsou Toskové či Gegové, protože jeden z rodičů byl na příklad Tosk a druhý Geg, což je další důvod, proč v této části země toto rozlišení zaniká.

Gegové se nazývají Gegy, věří tomu, že nejsou Toskové a jednají tak, jak jednají Gegové. Oni nejsou jako ti Toskové, kteří jsou v jejich očích prospěcháři a jsou ochotni udělat téměř všechno pro svůj vlastní prospěch. Toskové se rovněž nazývají Tosky a věří tomu, rovněž se jako Toskové chovají, nejsou jako drsní a hrubí lidé z hor na severu.

V politice bylo rozlišení na Tosky a Gegy velice významné, což je vidět na ztotožnění se každého etnika s jednou politickou stranou. Ale i zde je vidět, že tento trend upadá, že už to tak neplatí jako dřív, a u posledních voleb úplně vymizel.

Jazykové rozlišení mezi jednotlivými etniky existuje. Všechny respondenty napadl rozdíl v jazyce jako první rozdíl mezi Tosky a Gegy. Ale není zdrojem žádného napětí. Spisovná albánština vychází spíše z toskického dialektu, ale Gegové to nevnímají jako problém. Oba dialekty jsou srozumitelné.

Vliv Envera Hodži na etnickou příslušnost Albánců

Vliv Envera Hodži na etnickou příslušnost Albánců nepochybně existoval. Mnoho lidí už termíny Tosk a Geg považuje za zastaralé a bezvýznamné a o to se také Hodža snažil. Na druhou stranu v myslích Gegů, díky represím, které zažívali, jakožto obyvatelstvo druhé kategorie, tak to aspoň Gegové vnímali, způsobil, že se vnímají jako ti, co za té hrůzovlády trpěli nejvíce.

Gegové mají důvod být pyšní na to, že oni jsou ti, co se nepodřídili, ti stateční, kteří stáli v opozici k hrůzovládě a během ní také nejvíce trpěli. Z pohledu Gegů na severu Albánie jsou vyloučeny dobré vztahy mezi Tosky a Gegy právě z důvodu éry komunistického režimu. V jejich očích dělají Toskové jen to, co se jim hodí do karet a nemají žádnou hrdost. Po pádu režimu bylo zvykem, že Gegové volili demokratickou stranu, kterou nazývali někdy jako liberální a Toskové volili stranu socialistickou, kterou při výzkumu často označovali rovněž jako liberální a opozici označovali jako demokratickou. Socialistická strana bývá vnímána v očích většiny Albánců jako strana, která má blíže ke straně komunistické. Dnes už toto

striktní rozdělení ani zdaleka neplatí, což lze interpretovat jako sblížení obou etnik, tedy splynutí do jednoho národa. To dokládá i tvrzení Albánců, že rozdělení na Tosky a Gegy, nemá pro ně tak silný význam jako albánská národnost.

Z pohledu Tosků totalitní režim Envera Hodži při tvorbě jednoho etnika zapůsobil o poznání lépe. Ačkoliv rovněž vědí o rozdělení na dvě subetnika, příkládají tomu menší váhu než Gegové, a současně jako odlišné nevnímají všechny Gegy, což znamená obyvatelstvo na sever od řeky Shkumbin, ale jen ty, kteří žijí v horách. Toskové i Gegové si myslí, že Toskové jsou bohatší a Gegové chudší, ale to nemusí být způsobeno jen režimem Envera Hodži, Gegové to měli dál do školy i do práce a v horách je i náročnější se uživit než v nížinách. Na druhou stranu i na jihu mají hory a zdejší obyvatelé nejsou považováni za chudé.

Enver Hodža se snažil sjednotit Albánce nejen v rovině etnické, ale i náboženské. Cesta, kterou k tomu zvolil, bylo vyhlášení Albánie první ateistickou zemí světa. Náboženství samozřejmě nevymizelo, ale dnes se všichni Albánci shodnou, že náboženská víra Albánce nijak nerozděluje. Každý si zde může svobodně vybrat víru a nemusí se bát žádných represí nebo posměchu ze strany ostatních lidí.

Závěr

Cílem příspěvku bylo zodpovědět výzkumnou otázku, jaké národy a etnika tvoří Albánci v Albánii a Kosovu a zda je v těchto zemích vůle k vytvoření Velké Albánie, zda se Albánci rozlišují na Tosky a Gegy, nebo je to jen konstrukt západních etnologů. Tato práce interpretovala historické události v souvislosti s vnímáním etnické příslušnosti jejich obyvatel a identifikovala vliv režimu Envera Hodži na albánskou mentalitu, jazyk a etnickou příslušnost obyvatel.

Ačkoli jsou Albánci velcí patrioti (někdy označovaní i jako nacionalisté), kteří dávají na odiv svou lásku ke své zemi, nejedná se v žádném případě o iredentismus. Jejich láska k vlasti je pevně ohraničena současnými státními hranicemi. Albánce žijící mimo jejich vlastní stát považují za cizince. U kosovských Albánců bylo k vytvoření závěrů třeba rozdělit populaci na generaci mladší a střední. Mladí kosovští Albánci měli silný pocit sounáležitosti k Albáncům, považují se za tak blízké národy, že by souhlasili se sjednocením Albánců do jednoho státu, měli ovšem příliš rozdílné názory na to, jak by vše mělo v praxi fungovat. Hlavním důvodem, proč idea Velké Albánie už nebyla aktuální, však je, že už lidé necítili potřebu za ni bojovat. Starší generace kosovských Albánců vnímala obyvatele Albánie jako

cizince. Byli si vědomy vzájemné odlišnosti, s myšlenkou Velké Albánie by nikdy nesouhlasili. Jejich vlastní je Kosovo, ne Albánie.

Albánci v Albánii mají každý kraj od sebe kulturně odlišný a obyvatelé jsou různí, nicméně termíny Tosk a Geg stále relevantní jsou. V myslích obyvatel existovala myšlenka, že podle etnické příslušnosti k Toskům nebo Gegům se s obyvateli zacházelo různě, že v moderní historii Albánie bylo jedno etnikum zvýhodňováno na úkor druhého, že vztah Gega s Toskem nebyl obyčejným vztahem Albánce s Albánцем, nýbrž se jednalo o vztah, který byl výjimečný, vztah, který vyžadoval speciální zacházení, nebo přinejmenším opatrnost. Na druhou stranu je třeba říci, že v očích mladé generace už toto rozdělení mizí – u Gegů, jakožto těch v minulém režimu utlačovaných, pomaleji.

Důležitý je pohled lidí ze střední části Albánie, kteří toto rozdělení považovali za bezvýznamné, zde se obě subetnika setkávaly a zjistily, že mezi nimi není žádný rozdíl. Zde je běžné, že lidé měli v rodině Tosky i Gegy, tudíž by ani sami nevěděli za co se považovat, takže toto rozdělení upadá, především v městských oblastech. Toskové také konstatovali, že odlišní jim připadají především Gegové z hor, kteří mají odlišnou kulturu a praktikují krevní mstu, což bude pravděpodobně ještě dlouho tyto lidi činit odlišnými od zbytku albánské populace. Albánci v Albánii byli rozdělení na dvě etnika Tosky a Gegy, kdežto Albánci v Kosovu tvoří jeden samostatný národ Kosovských Albánců.

Historie měla na vnímání etnické identity Albánců významný vliv. Především mezi Albánci a Kosovskými Albánci, u nichž fakt, že nežijí v jedné zemi, znamenal, že se vzájemně vidí jako cizinci. Albánci v Albánii vnímali dějiny Albánie jako národní dějiny. Kosovští Albánci vnímali jako národní dějiny, dějiny Kosova. V Kosovu byli za národní politické elity považováni politici v Kosovu, rovněž jako své politiky vnímali politiky v dobách Jugoslávie, zvláště dobrou pověst měl bývalý prezident Socialistické federativní republiky Jugoslávie Josip Broz Tito.

Gegové na severu Albánie se vymezovali vůči Toskům i na základě historických událostí. Patřilo mezi ně snadné přizpůsobení Osmanské říši a změna náboženství. V době vlády Envera Hodži byli Toskové opět vnímání, jako ti, kdo se snadno přizpůsobili komunistickému vedení země a také se za tohoto režimu měli lépe. Toskové při vymezování se vůči Gegům na historická fakta neupozorňovali.

Rozdílné náboženství Albánce vzájemně neodcizilo. Je možné, že na to měl vliv i režim Envera Hodži, který vyhlášením Albánie, jako ateistické země, toto riziko eliminoval, ale ani v dnešní době zde nebylo patrné žádné napětí mezi jednotlivými náboženstvími.

Hodžův režim se projevil i v oblasti jazykové, kdy upřednostnil ve spisovné albánštině toskickou variantu. Hodža byl Tosk, tudíž pro něj byl bližší dialekt, kterým on sám mluvil.

Významnější dopad mělo jeho prosazování jednotnosti Albánců v oblasti etnické. V dobách režimu oficiálně existoval jeden národ Albánců, kteří byli jednotní. V očích našich respondentů však některé rozdíly nadále přetrvávaly. Toskové se měli za Hodžova režimu lépe po materiální stránce. Také přijali tuto jednotnost lépe a většina z nich považuje rozdělení na Tosky a Gegy za dávnou minulost. Gegové si pamatovali, že za dob Hodžova režimu byla snaha o etnické sjednocení Albánie, ale oni se měli hůř a byli chudší. Považují se za odpůrce Hodžova režimu a Tosky viděli jako přívržence režimu. U Gegů Hodžova snaha o sjednocení úspěšná nebyla.

Seznam použitých zdrojů

BOTIMI, Drejtor a Ines NURJA. *Censusi i popullsisë dhe banesave 2011* [online].

© INSTAT 2012 cit. 2015-03-20. Dostupné z:

http://www.instat.gov.al/media/178070/rezultatet_kryesore_t_censusit_t_popullsis_dhe_banesave_2011_n_shqip_ri.pdf

DE RAPPER, Gilles. Do Ghegs and Tosks exists? The north/south division in Albania and its interpretations. *Espace-Populations-Societes*. Issue 3, 2004, s. 625–640. ISSN 0755-7809. Získáno přes databázi Scopus.

DE RAPPER, Gilles. Religion in Post-Communist Albania: Muslims, Christians and the Idea of 'Culture' in Devoll, Southern Albania. *Anthropological notebooks*. 2008, 14 (2), 31. ISSN 1408032X. Další dostupnost: http://www.drustvo-antropologov.si/AN/PDF/2008_2/Anthropological_Notebooks_XIV_2_De_Rapper.pdf

Podrobněji ke kvalitativnímu výzkumu [online]. Hospodářská a kulturní studia PEF ČZU © 2015 [cit. 25. 1. 2016]. Dostupné z:

http://www.hks.re/wiki/podrobneji_ke_kvalitativnimu_vyzkumu

MOOSMÜLLER, Sylvia a Theodor GRANSER. The spread of Standard Albanian: An illustration based on an analysis of vowels. *Language Variation and Change*. 2006, 18(02). DOI: 10.1017/S0954394506060066. ISSN 0954-3945.

SUROVČÁK, Martin. *Základy albanistiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 183 s. ISBN 978-80-210-6587-1